

Psykologiske faktorer i forbindelse med rettsoppgjøret

Myter og virkelighet

av professor dr. med. Randols Alnæs

For mange var dagen 8. mai for 50 år siden en befrielse fra okkupasjon, for andre ble den en slags pendel som slo tilbake. Dagen ble feiret som en seier, men seier over hva og over hvem? Mange syntes at det påfølgende rettsoppgjøret var nokså ensidig, et politisk oppgjør, mer enn et rettsoppgjør. Det sies at vi hadde det største i forhold til andre land. Det fikk store konsekvenser, atskillige familier ble berørt. Mange frontkjempere mente de hadde gode motiver for sine handlinger og følte seg dømt på forhånd. De fulgte sin egen overbevisning om hva som var rett og riktig.

Professor Gabriel Langfeldt ved Universitetets psykiatriske klinikk hevdet ganske tidlig at det var en «psykologisk bommert å dømme Frontkjempere til tap av almen tillit» når man tenker på tilbakeføring til samfunnet, likeså at det var feil når personer fikk dødsdom uten å bli mentalundersøkt, dvs. underkastet judisiell observasjon (1).

Villende bedragere?

Anders Tyste (2) uttaler i tidsskriftet «Det nye samfunnsliv» juli/august 1969: «Rettsoppgjøret ble fremmet under den oppfatning at vi hadde å gjøre med en rekke, bevisst villende bedragere. Utfallet ble dødsdommer og fengsling. Var derimot oppgjøret fremmet under en annen oppfatning, en oppfatning noe mer opplyst og nyansert, under den oppfatning at vi hadde å gjøre med godt villende og stort sett hederlige mennesker, men som allikevel var ubevisst drømmere og uheldigfulger i en forvirret tid, ville oppgjøret blitt et annet. Vi hadde da kunnet avholde oss fra dødsdommer.»

Urettfærdig oppgjør

Personlig tror jeg ikke

rettsoppgjøret på noen måte var rettfærdig, så forvirret og opphisset stemningen var sommeren/høsten 1945. Vi kjenner alle til overgrep, tilfældige avrettelser, sjikaner og mobbing som fulgte seierherrens justis som førte til betydelig psykiske vansker for mange. Også i dag blir rettslige og medisinske handlemåter fra 1945 forsvart. Men heldigvis er det også tegn til oppreisning og beklagelse over den behandling mange fikk etter krigen, senest av stortingspresident Kirsti Kolle Grøndahl når det gjelder barn av NS-folk og norske kvinner/tyske soldater. Vi så også at annen generasjon fra tapssiden stod frem og markerte seg på TV. De fortalte om sine negative erfaringer og de psykiske problemer disse hadde medført.

Overgrep mot Quisling

De medisinske overgrep som ble utført mot Vidkun Quisling, er tidligere beskrevet i Aftenposten (3). Han ble fratrukket sin evne til å forsvare seg på en skikkelig måte under rettsforhandlingene på grunn av inngrepet som medførte konsentrasjonsvansker og hodepine. Det får man en klart inntrykk av når man ser på TV-opptak fra rettsprosessen. Quisling ble ikke behandlet etter vanlig prosedyre ved slike inngrep som krever innleggelse, men måtte slepe seg opp trappene til sin celle på Akershus festning samme dag (forøvrig heller ikke andre tilhørende dømte NS kategorier som senere ble pasienter). Så sent som for 3 år siden ble dette inngrepet imidlertid forsvart av nevrologer på RH i en debatt i Aftenposten.

Når man så tenker på den klossete måte den foreløpige psykiatriske erklæring ble avgitt på, hvor overfladisk den var, blir forvirringen total, men gir et klart bilde av

de irrasjonelle krefter som var ute og gikk i forbindelse med rettsoppgjøret. Det ble brukt 10 dager på en erklæring som vanligvis i slike omfattende saker vil ta flere måneder, et rent bestillingsverk etter min mening. Langfeldt grep inn i situasjonen og oppsøkte både formann i den rettsmedisinske kommi-

sjon, Quislings forsvarer og Scharffenberg for å få stoppet fremgangsmåten som ikke var i overensstemmelse med norsk rettspraksis og ikke med et human rettsvesen, men nådde ikke frem (4). Feil på feil ble gjort, og det var ikke tilfeldig.

Inhumane prinsipper

Langfeldt mente at det var grunn til å reise tvil om Quis-

(Forts. side 6)

Den som slår først - slår best

Berggrav-dekret
11. mai, 1945

I går sendte biskop Beggrav ut følgende offisielle meddelelse:

"De prester som under Norges krigsår har sveket land og kirke, er i dag med øyeblikkelig virkning suspendert fra sine embeter og har fra nå av ikke rett til å opptre som prester før dom er falt.

Eivind Berggrav"

Norge - en engelsk provins?

Av John Sand

«Men her møtte vi som så ofte hensynet til England.»

(Johan Nygaardsvold)

Den verdenskjente polarflyver Bernt Balchen ble i 1942 forfremmet til oberst i det amerikanske flyvåpen. I sin erindringsbok «Kom nord med meg» forteller obersten at han under et besøk i England, vistnok i 1944, traff en arrogant engelsk offiser som sa: «Norge er da en engelsk provins, ikke sant?»

At Storbritania har behandlet Norge som en de facto provins finnes det mange eksempler på. Jeg nevner noen:

Kl. 0012 natt til 9. april 1940 ga kommanderende admiral Henry Edward Diesen, ordre til sjefen for 3. sjøforsvarsdistrikt om at fjordsperringen (miner) Rauer-Bolærne skulle legges snarest mulig. Ordren kunne imidlertid ikke bli utført på dette tidspunkt, da minene ikke var klare. Kl. 0130 kom ny ordre fra kommanderende admiral: Fjordsperringen skulle likevel ikke legges, fordi det kunne ventes britiske sjøstridskrefter i Oslofjorden.

Om årsaken til kontrordren forteller krigshistorikeren E.A. Steen i Norges

Sjøkrig» II s. 64:

«Omtrent kl. 0100 (9/4) fikk admiralstabsjefen besøk av den britiske marineattasje i Oslo, admiral H. Boyes, som spurte om det var lagt miner i Oslofjorden. På dette spørsmål svarte admiralstabsjefen, etter å ha innhentet kommanderende admirals bemyndigelse til det: «Nei». Marineattasjeen spurte videre om han således kunne meddele det britiske admiralitet at Oslofjorden var fri for norske miner. Til dette svarte så stabssjefen med kommanderende admirals samtykke: «Ja». Etter å ha mottatt dette svar forlot admiral Boyes admiralstaben.»

Både kommanderende admiral og hans stabssjef fant det sannsynlig at britiske sjøstridskrefter ville trenge inn i Oslofjorden natten til 9. april. «Kommanderende admiral bestemte derfor at fjordsperringen foreløpig ikke kunne bli lagt, for at minene, i tilfelle, ikke skulle innskrenke de britiske krigsskips operasjonsfrihet i farvannet,» heter det i Steen II side 45.

Kl. 07.00 den 29. april mottok den britiske sendemann i Norge, Sir Cecil Dormer, følgende telegram fra sin regjering: «Hans Majestetets regjering har besluttet at Hans Majestet Kongen av Norge, hans følge og hans regjering

skal evakueres sammen med de siste tropper som forlater Molde-området. Dette skal gjennomføres sågar mot Kongens ønske om nødvendig ... Hans Majestet skal ikke gjenta ikke - underrettes om evakueringsplanen på nåværende tidspunkt. Dere skal bare bruke makt hvis Kongen etter første evakueringsnatt nekter å reise.» Jfr. professor Kersaudy: «De (Kongen og regjeringen) hadde ikke noe valg.»

Skodvinskolen lærer om at den beslutsomme norske regjering dro til England 7.6. 1940 for derfra å fortsette krigen mot Tyskland kommer i et merkelig lys når man hos den meget nøyaktige historiske skribent Bjørn Bjørnsen leser følgende: «Den britiske regjering fant ut at de burde presse Kongen til å gå ombord i et britisk krigsskip med sitt følge og sin regjering.» («Narvik 1940» s. 342). Se også Sir Llewellyn Woodward: «British Foreign Policy in the Second World War» Vol I s. 131: «After this failure, the King and the Crown Prince decided to stay in Norway. ... Norway must give up fighting and negotiate with the Germans. Later on June 5, however, the King and Crown Prince agreed, under strong British pressure, to come to England. They left Norway on June 7.»

UTE OG HJEMME

Av Varg I. Veum

President Mitterrands berømmelse av Hitler-Tysklands soldater

Frankrikes avgående president har en mangfoldig bakgrunn. Under krigen samarbeidet han med okkupasjonsmakten i sitt hjemland, etter krigen ble han kommunist. Nå som en av sine siste offisielle gjerninger har han utalte seg om soldater og offiserer som deltok på tysk side under siste krig. Disse skulle berømmes for sitt mot.

I en tale i Moskva sa den avgående presidenten at han aldri hadde ansett de tyske soldater som sine fiender. I en tale i Berlin snakket Mitterrand om sin tid som fange og soldater han ble venner med. Mitterrand er det eneste av dagens europeiske statsledere som selv har deltatt under siste krig. (Se siste side)

Hvor lenge skal vi vente på at jubileumskomiteen i Norge kommer til samme erkjennelse som Mitterrand?

Dagsnytt 18.00 3. mai 1995

Dagen 3. mai bør for ettertiden fremstå som dagen NRK innrømmet at det foregikk mishandling av varetektfanger, NS-folk, i norske fengsler etter krigen. I en samtale mellom et NS-barn og en journalist innrømmet prof.dr. juris Anders Brattholm at fanger ble mishandlet mens de satt i varetekt etter mai 1945. Spesielt nevnte Brattholm mishandlingen av NS-mannen Professor Adolf Hoel som ble utsatt for fingert henrettelse og fikk lite mat. Vi kjenner mange tilfelle av mishandling og uthungning som vi gjerne lar professoren få dele med oss. Dr. juris Brattholm må gjerne ta kontakt med oss slik at han kan utvide sine kunnskaper om de norske overgrepene etter mai 1945.

Professor Brattholm kan bl.a. lese «Frimodige Ytringer» av Marta Steinsvik, P. Harsem: «Rettsoppgjørets svarte flekker», «Utrolig men sant!» og «Folkedommen over Rettssvikerne».

Er det i forsoningens navn at NRK har tillatt offentliggjøring av mishandling av varetektfanger, NS-folk, i Norge etter mai 1945?

Britiske flåteraid langs norskekysten under krigen

I NRKs TV-program «Evig heder...» har vi denne jubileumsvåren fått vite sannheten om britisk senking av norske sivile skip under krigen. Av de mest groteske er senkingen av M/S Riegel og M/S Irma. M/S Riegel ble senket av britiske «gentlemen», uttrykket er hentet fra NRK-programmet, i korrekt antrekk, slips eller silkeskjert. Gevinsten de britiske gentlemen fikk ved dette angrepet var 2 571 russiske krigsfanger.

M/S Irma ble senket av norske MTBer tilhørende den britiske flåte en søndag. MTBene lå bak en øy og ventet på et passende skip å senke, om dette var et krigsskip eller sivilt skip betydde ingenting. Et skip skulle de tapre senke.

NRK opplyste at Regjeringen Nygaardsvold hadde bedt om at ingen sivile norske skip måtte senkes. Denne bønnen var det ingen som brydde seg om.

Det mest beklagelige i forbindelse med sjøfolk tilhørende hjemme-flåten er at de som døde på havet ikke er verdiget en plass på minneplatene i Stavem, over dem som ofret sine liv på havet. De begrunnelsene som er gitt for dette, er så banale at vi ikke vil sitere dem i vår avis. Vi håper at de ansvarlige har gode argumenter for ikke å verdsette hjemmeflåtens sjøfolk på samme måte som sjøfolk i Nortraship, Nygaardsvoldregjeringens uteseilende flåte.

Nok arbeide å gjøre fremover!

I tiden som kommer må vi intensivere arbeidet med å få flere historikere til å studere ulike sider av okkupasjonshistorien. I tillegg må vi intensivere opplysningene omkring Svenskeutredningen. Dette dokumentet har ikke blitt tillagt nok oppmerksomhet de siste 30 årene. Dokumentet er en av de beste kortene vi har når det gjelder de uriktige dommene over våre foreldre.

Derfor må den i en tid fremover spres blant historikere og jurister slik at disse to yrkesgrupper får innsyn i de argumenter et internasjonalt annerkjent juristinstitutt hadde mot de gale lovene våre foreldre ble dømt etter.

Andre arbeider som må gjøres er å henlede oppmerksomheten på forfølgelsen av NS-barn etter krigen. Skal uretten mot oss NS-barna bli kjent må vi tvinge styresmaktene til en diskusjon med oss. NS-barna har ingen skyld i hendelsene under krigen, men ble av bermen brukt til å gi våre foreldre en tilleggsstraff til den de ble dømt til! Samfunnet må ta ansvar for den urett vi har lidt. Den kan ikke feies under teppet. Det er vår, NS-barnas, oppgave å kjempe for at våre lidelser bringes frem i lyset.

Premisser og bortforklaringer

Av Hakon Warendorph

Vi slutter ikke å imponeres over den iherdige påpasseligheten som store deler av vår intellektuelle elite, politikere og media utviser overfor den fare nynazister og rasister utgjør. Denne udefinerte vesle skare er viet en oppmerksomhet som de muligens tar som smigrande. Samtidig slutter vi heller ikke å undres over den likegyldighet de samme fanebærere legger for dagen ved å forbigå i taushet den største fare pr. dato; at store deler av verden fortsatt beherskes av de forskjelligste former for kommunisme med en høyst variabel, men meget aktiv stamme av gammelmarxister som ledere.

Som kameleonen skifter de stadig farger, men deres barnelærdom er grunnfestet. Det er ikke mere en 7-8 år siden disse ledere avsluttet sin skoleing og enda kortere tid siden de uten reservasjon representerte det system hvis virksomhet og resultater verden må slite med i generasjoner - dersom den får anledning til det.

Vektige og langt fra hysteriske røster når oss fortsatt fra de kommuniststyrte landene både i Europa og ellers kloden rundt. Tsjernavin skrev: «Jeg taler for deause» i 30-årene uten at naive politikere og selvsentrerte intellektuelle tok hensyn. Han hadde skoen på slik som dagens «varslerne» har. Vi bør ikke igjen la våre kamuflerte kommunister regjere og legge premisser. Her til lands angir de fortsatt marsjretningen og bestemmer tankten, og de som skulle vise veg og tyde skriften finner frem sine haveredskaper og pleier sine hobbier. Det er både ufarlig og sunt. Ved neste korsvei er skjoldene ubesudlet blanke og devisen kan igjen

være: Hva sa jeg? Det var bare ikke mulig å se eller høre det i alt livet fra talekorene.

En som ikke har deltatt i koret, er fhv. biskop, Dr.theol. og philos. Per Lønning. I Aftenposten 26. mai under «I dag» har han «Melom to jubileer» en hyggelig visitt til «Land og Folk». Vi har redigert avisens navn omvendt, men ser den kronologiske logikk og tilgir så gjerne. Hans ærend er forsoning og forståelse. Et budskap som ikke var påtrengende i hine harde dager i kirkelige kretser. Det er vanskelig å følge Lønning i hans oppfatning av Eivind Berggrav, men vi skal la det ligge. Det er et annet forhold som er viktigere å vie oppmerksomhet.

Selvforsvaret driver «en fallanks av våre gamle NS'ere til å bortforklare altsom overhodet lar seg bortforklare og litt til om krigsårenes drama», skriver Per Lønning. Hvis dette ikke bare er et filologisk glipp, er det faktisk en feiltolkning av hva vi i Folk & Land - og på flere andre plan - driver med. Gjennom svært omfattende dokumentasjoner mener vi å forklare. Det er tross alt noe annet.

Det dreier seg om en for oss ødeleggende påstand om landsforræderi og medvirkning til barbari som vi vil avansanne. Lønning kan ikke være ukjent med at et helt spesielt lovverk ble stablet på bena, hvis politiske hensikt er ganske klar. Et lovverk som hverken juridisk eller logisk kunne forsvares eller dekkes av Grunnlovens nødrettsparagraf. Frasin plass i London kunne regjeringen verken bekjentgjøre eller iverksette lovene i Norge. Den eneste loven som på et vis kunne settes i kraft, var den famøse «bigamiloven» som selvsagt heller ikke var

lovlig.

Et omfattende internasjonalt lovverk er laget og tilsluttet også av Norge fra omkring århundreskiftet og fremover. Disse gir okkupant og okkupert rettigheter og plikter. Det er noe Londonregjeringen etter en tapt krig som følge av regjeringens egen katastrofale forsvarspolitik og suspekter utenrikspolitikk burde rettet seg etter. Bl.a. var Londonregjeringens oppfordring til illegal virksomhet klart i strid med de inngåtte avtaler.

Bortsett fra den nevnte regjering og dens lovmakere, har vi romslighet til forståelse og tilgivelse. Det var ikke greit å orientere i så uoversiktlig lende, men alt dette har vi forsøkt å forklare, og vi har ikke behov for å bortforklare.

Vi har mindre problemer med å innrømme feil enn nordmenn flest. I alle fall hvis viskal bedømme etter de utallige innlegg i landets forskjellige media i dette jubelår. De få som har våget og vært heldige (uheldige?) og sluppet til med reflekterende nyansering har fått «så ørene har flagret». Særlig har de hysteriske angrep på Erik Bye og Thorleif Øisang vært avslørende.

Vi tro sikkert feil mange ganger. Det er beklagelig særlig fordi det kunne ramme folks integritet mere enn nødvendig. Men det er ikke uten videre straffbart og slett ikke landssvik. Det er de illegale som har lagt premissene, valgt tema, forum, skyts og deltakere. Meget av vår tid har gått med til å forsvare oss etter dom og straff. Under rettssakene var det liten eller ingen anledning. Per Lønning kan når som helst få adgang til våre velordnede arkiver og boksamlinger. Vår store respekt for vitenskaps- (Forts. side 7)

Referat fra 17. maitale i Mo i Rana ved Else Øverli i Rana Blad 19/5-95.

- Vi kan alle gi vårt bidrag

Tor Jakobsen (AP-politiker. Red.anm.) innledet sin tale med å spørre om vi egentlig er så glad i dette landet - eller om vi er blitt en nasjon av sytere, hvor det gjelder å klage høyest og kreves mest.

Og han hadde flere alvorsord å si til ranværingene, idet han minnet om 17. mai-feiringen både i 1940 og 1945.

- Vi har ikke lov å gi opp

håpet om å bevare freden i verden. Vi kan alle gi vårt bidrag. Ganske enkelt ved at vi bryr oss. Likegyldigheten er farlig. Vi må bry oss om hva som skjer med naboer, med venner, med dem som er annerledes, sa han. Han minnet om at kunnskapen om krigen er viktig, og appellerte til alle som ennå husker det som skjedde i krigsårene,

om å skrive ned sine opplevelser.

- Det gjelder ikke minst de som valgte feil side. Det lå en grunn bakom valget som ble tatt. Vi vet det i ettertid ble begått urett mot dem som valgte «feil». Jeg har ofte gremmet meg over trakasseringen når jeg har bladd tilbake i aviser og papirer fra den tida, sa han.

FOLK og LAND

UAVHENGIG AVIS

Ansv. redaktør:
HAKON WARENDORPH

Adresse: Postboks 3239 Elisenberg, 0208 Oslo.

Kontortider:
Tirsdag og onsdag kl. 11-15.
Telefon: 22 56 10 34.
Redaktørene treffes etter avtale.

Abonnement: Pr. år kr. 160,- (i omslag kr. 200,-, utland kr. 240,-).

Giro: Post 0808.51 64504. Bank 6063.0501248

Abonnement (10 nummer i året) løper til det oppsies skriftlig.

Annonser forskuddsbetales med kr. 2,- + m.v.a. pr. spaltem.m. Minstepris kr. 100,-.

Utgever: A/S HISTORISK FORLAG
ISBN 0802-9652

Historien oppprepar sig aldrig

Av Tomas Forser

I *Gøteborgpostens* lørdagsnummer 29/4-95 har Tomas Forser en artikkel i anledning av 8. mai jubileet i Norge. Han virker både velorientert og veloverveiet med fornuftig avstand til stoffet. Av spesiell interesse for oss er hans omtale av to motstandsmenn som med nesten et halvt hundre års mellomrom har «tråkket i salaten» med sine kontroversielle bemerkninger til frihetsfeiring og rettsoppgjør. Det gjelder O.H. Langeland og Thorleif Øisang.

Vi har klippet nedenstående fra Forsers kronikk og benyttet den originale språkdrakt og overskrift.

Det er klart at normannen har all anledning til å fira både 7.-8. maj, befrielsesdagen, og 17. maj, nationaldagen. Den nationalistiske yran kommer ikke til å ha några skremmende drag og visst er det merklagt i en tid der nationalism mest definierar sig som hat.

Endå kan det diskuteras vad den norska nationella stoltheten förutsattar av förenklingar, överenskomna tystnader och lik i garderoben.

I februari i år publicerades en krönika i konservativa Aftenposten som vekkte en del ilskna protester i Norge, men också en stor portion talande tystnad. Det var en Thorleif Øisang, veteran i «hjemmefronten» och senare skolchef i Bærum, som ville erinra om ett par, tre saker innan jubileumsfesten började, på det att «overdreven selvros» inte skulle bli det bestående intrycket av denna minnesvår. Serskilt heroiskt och gloriöst var nemligen aldrig motståndet mot ockupanterna, menade skribenten. Snarare svagt och dåligt organiserat. Och det har han förvisso inte varit ensam om att påstå.

Mer uppseendeveckande i hans artikel var påståendet att den tyska ockupationen inte kunde kallas vare sig brutal eller hård. Tvertom var de tyska soldaternas agerande i huvudsak disciplinerat och militert korrekt. Mycket talar för att ockupationen i själva verket var den mildaste krigsokkupation som vi känner under detta århundrande, skrev skolchefen. På sådana påståenden bygger man inte festtal. Men vem kan påstå att han har helt fel i sin bedömning?

Slutligen bad Øisang att få erinra om det mörka kapitel i efterkrigshistorien som går under beteckningen «lands-

svikoppjøret». Det vill sega de förräderiproccer som ledde till 30 dödsdomar, varav 25 verkställdes, men också till de trakasserier som drabbade dem som hade fraterniserat med ockupanterna, i synnerhet dem som blivit tyska soldaters kvinnor. Mycket i detta borde ha varit gjort.

Øisangs uppgifter kan kompletteras med att man erinrar om den arresteringsvåg som gick över Norge i maj 1945. Det brukar påstås att upp mot 100 000 norrmenn granskades, det vill sega var sjunde eller åttonde familj. 53 000 förklarades skyldiga och 23 000 sattes i fängelse eller i tvångsarbete. Till inte så liten del rörde det sig om de rättänkandes hemnd. Proportionerna mellan brott och straff var inte alltid rimliga.

En mild occupation och en meningslöst streng uppgörelse med avfallingarna var alltså den motbild som i februari månad presenterades i Aftenposten, den tidning som ockupanterna använde som sin egen under de mörka åren.

Den bilden kan påminna om det enmansfeltåg mot förrederiproccererna som på sin tid major O. H. Langeland företog. Langeland hade varit motståndsmann och «mil.org.» chef i Oslo och han skrev två av de mest förgräpliga böcker som kommit ut i Norge efter kriget. I Norge er de svåra att uppbringa, ved jag kunnat merka, och i Sverige ligger de i forskningsbibliotekens magasin.

«Dømmer ikke» och «For at I ikke skal dømmes» lyder de kristligt moraliserande titlarna på Langelands böcker. Själv dömer han dem som dömdes landsförrädarna och han gör det genom att påstå att der fanns en upprörande inkonsekvens i hela

«landssvikoppjøret». Småförrädarna straffades hårt för att de följde de förordningar som upprättats av expedita samarbetsmän - samarbetsmän inom rättsväsendet som själva, i många fall, gick fria. Så ser huvudlinjen ut i Langelands anklagelse. Det så kallade administrationsrådets riktlinjer för samarbete med ockupanterna citeras i all sin upprörande tydlighet av Langeland, vars framställning villar på dokument, rundskrivelser och embestsmäns officiella uttalanden.

Det var många som förordade utan att vara medlem-
(Forts. side 7)

Randolf Alnæs på temamøtet

Vårens temamøte var som vanlig godt besøkt. Det var sendt ut innbydelse til Krigsbarnforbundet og NS-barn, og en del hadde funnet veien.

Foredragsholder var professor Dr.med. Randolf Alnæs. Han behandlet rettsoppjøret fra sitt spesielle ståsted under tittel: Psykologiske faktorer i forbindelse med rettsoppjøret. Myter og virkelighet. Professor har utvist beundringsverdig faglig integritet i sin behandling av dette vanskelige tema, men også hans humane innsikt og mot avtvinger dyp respekt. Den oppmerksomme leser vil allerede ha funnet Dr. Alnæs' foredrag på første side i dette nummer.

Foredraget ble fulgt av en livlig ordveksling som bar preg av engasjement og også av vonde opplevelser og vanskelig oppvekst for de mest sårbare gruppene. Med flere fagfolk av Alnæs-kaliber ville forståelse og forsoning kanskje vært en realitet i «jubileumsåret.»

Møtet den 9. mai ga også anledning til hyggelig samvær med enkel bevertning. Tradisjonen med temamøter vil bli fortsatt til høsten.

HaWa

Et brev - en takk

For annen gang i mine 6 år i redaksjonen overlater jeg med glede min faste plass til en kjær venn. Første gang (nr. 10/93) var det Eimis vakre tale ved en frontkjemperammenkomst som jeg synes våre lesere burde få del i. Denne gang er de Erik Rishovds brev. Det sprenger grensene for det private.

Kjære Hakon, Sonja og alle de andre trofaste kjempene omkring dere!

A propos kjempere, hvorfor har bare vi som kjempet på en viss front fått hedersnavnet «Frontkjemperer». Alle kjempet på en eller annen front - minst like hardt og ofte like utsatt.

Jeg har nådd min alders barndom og husker bare det som hendte femti år tilbake. Nå skal jeg ikke begynne å mimre på refrenget «Husker du», bare en episode som dukker opp når jeg skriver Hakon og Sonja og tenker på Drammen: Smågutta, Sigurd Olav og Finnemann kom tilbake til kontoret, blodige og forslåtte, for å hente nye bunker av Fritt Folk som skulle ut til folket på Lierstranda, -og få mere juling. Jentene på kontoret forsøkte å forbinde, plastre og lappe dem så godt de kunne, og helst holde dem inne -men de skulle ut igjen. Når jeg tenker tilbake kommer ofte de yngste i fokus. Tenk hvilken mobilisering av gode viljer! Og hvilke storslagne visjoner som drev alle, fra NSUF til de eldste! Som verden ser ut idag er det vanskelig å tro at vi har fått oppleve en sann epoke.

I denne forbindelse må jeg få lov å gjenta noe jeg har skrevet en gang før. Det er en sveitsisk pedagogs devise fra forordet til Jean Mabires bok om den første Europahæren, «Berlin im todeskampf 1945»:

«Das Vergangene kehrt nicht wieder, schon gar nicht in den alten Formen. Aber was darin gross war, edel gedacht und aufrichtig geglaubt, von Liebe und Begeisterung erfüllt und zum letzten opfer bereit war, das wird ewig leuchten, Ansporn und Kraftquell bleiben - solange es ein europaisches Menschum geben wird».

Dette var bare en liten hilsen til gjengen der og omkring dere. Jeg er så glad for at dere vil og orker kjempe videre. Ha takk for det og takk for en god avis. Hakon o. Co. Jeg leser alltid F&L før dagsavisene. Pass godt på dere - vi skal ha dere lenge! En liten hilsen var det, og følgebrev til det jeg har på hjertet:

Mine skatter:

Jeg eier en skatt så stor at jeg tviler på at det finnes ord, som kan beskrive den. Og skatten er min vennkrets. Den er utsøkt - spesiell - nei, unik. Mange av dem er borte, men de lever i oss akkurat som de gjorde mens de levde, og gir oss liv og krefter til å fortsette. Som det heter i sangen «Freunde sterben nicht». De er bare gått foran, som de også ofte gjorde mens de levde, for å vise oss veien.

Vi som ennå er oppegående og kan glede oss over livet og våren, får håpe at den ballast vi har kan hjelpe oss å møte verdens galskap.

En annen skatt som jeg også eier, er bøkene mine. Når savnet etter vennene mine blir altfor stort - det gjelder både levende og døde venner, - så leser jeg kanskje Knuts «Dilemma» - så er kameratene sammen igjen. Thor Wiking m.fl.

Denne halen hadde jeg planlagt for avisen. Men den ble noe mer enn jeg hadde tenkt meg; bare en liten fortsettelse til den lille vårhilsen til dere, medarbeidere og øvrige venner, - i nostalgis tegn. Og så får det bli.

Med varme hilsner og takk Erik

Historierepetisjon

Av lektor Olav Hoas

- I mai 1945 kapitulerte de tyske styrkene i Norge og overdro sin myndighet til engelskmennene, som var de eneste man i dette område (unntatt lengst i nord-øst) var i krig med folkerettslig sett. Landet var i det neste halvår delt i fem engelske militærdistrikter, og engelskmennene satte igang en storstilt ødeleggelse av etterlatte tyske verdier. Våpen og militærmateriell, fottøy, bekledning, kjøretøyer, bygninger og idrettsanlegg ble destruert. Slik ville man forsterke landets behov for importvarer og dermed for ny gjeldsstiftelse i utlandet og således føre landet tilbake under fjernkontrollen. Denne hadde hele tiden virket på regjeringen av 1940 som var reist over til London. Den hadde avsluttet fiendtlighetene mot Tyskland den 10. juni 1940 og gitt offiserene valget mellom å gå i krigsfangenskap eller å avgi æresord på at de ikke ville gjenoppta våpen så lenge den pågående europeiske konflikt varte. Dette ble bekreftet i en hvitbok som regjeringen utga i 1941. Men litt senere var disse gamle politikere kommet på andre tanker. Nå het det at man var alliert med Storbritannia i den pågående krig. Ingen har sett alliansetraktaten. Det ble enighet om at de penger tyskerne hadde satt i omløp i Norge skulle trekkes inn igjen når freden kom. Så skulle det skaffes nye pengemidler til å betale renter på nye låneopptak i Hambros Bank ved at en del av sjøfolkenes hyrer ble beslaglagt for det såkalte Nortraship-fond. For å skaffe ytterligere midler laget man rettsstridige forordninger som fikk tilbakevirkende kraft og som skulle «rettferdiggjøre» en plyndring av de folkefeller som hadde sluttet



opp om Quisling. NS skulle gis skylden for at landet var trukket inn i krigen. Partiet skulle ha konspirert med fienden og følgelig være ansvarlig for de tap landet var blitt påført. For disse tap skulle alle partimedlemmer gjøres kollektivt ansvarlig og erstatningspliktige med sin formue. Det ble krevet at alle skulle ha forstått at landet stadig hadde vært i krig med Tyskland og at et sivilt styre av landet gjennom okkupasjonstiden følgelig var bistand til fienden og således forræderi.

På dette grunnlag bragte man Quislings tilhengere til taushet overfor rettsovergrepene, for man fengslet dem som forbrytere og fratok dem statsborgerlige rettigheter for tiden etter straffesonen. Da disse mennesker ikke kunne kalles hverken raseforrædere eller folkesvikere, kalte man dem «landssvikere».

Også de nordmenn som hadde gjort frivillig innsats for tyskerne på Østfronten ble kriminalisert. De som hadde vært frivillige på engelsk side fikk utmerkelse. I 50 år fortsatte man med å dele ut medaljer til dem som hadde reist til Sverige i løpet av okkupasjonsårene. I forhold til folketallet er det ingen som har så mange krigshelter og så mange forræ-

dere som Norge. Etter 1945 ble fengsler og fangeleire fullere enn noen gang før, og det ble nå også vanlig å plage fangene der, slik vi kan lese om det i Martha Steinsviks bok «Frimodige Ytringer». De som hadde holdt hjulene i gang for tyskerne i næringsliv, kommunikasjoner og anleggsvirksomhet, ble oversett. De var jo partipolitikernes velgere og kunne ikke fornærmes. Tidens store slagord var godvilje, humanitet, toleranse og forståelse.

Fra Alternativt Samfunn 1/95.

Den ene - og den andre

Det utgisto to slags verdenshistorier. Den ene er den offisielle, tillempede, bestemt for historieundervisningen. - Den andre er den fortiede som gjemmer de virkelige årsaker og hendelser.

Honore de Balsac

Den kompakte majoritet

Brev fra Helge O. Fjugstad

Hr. redaktør.

Jeg har fått den ære av å bli omtalt i Deres avis nr. 4-1995.

En person som kaller seg Fredrik Skaubo liker ikke min fremtoning på TV2. Holmgang.

Det er greit det, for heretter tar jeg ordet forvirret som et hedersord.

For, - hvis det er å være forvirret å sørge over de millioner døde i leirene til nazistene, da er jeg glad over å være forvirret.

Men innlegget til Fredrik Skaubo viser i all sin tydlighet den nasjonalsosialistiske ånd, - forakten for svakhet og anderledes tenkende. Han hamrer løs med Elverums-

fullmakten og 7. juni 1940 uten å ta med seg hvilken lidelse han har påført generasjoner ved det valget han gjorde under krigen. I all sin selvopptatthet om hvilken lidelse han har hatt i det Sosialdemokratiske helvete, - overser han NS-barna med suveren forakt. Våre valg blir bare paranteser i hans lukkede hode.

Jeg har et velment råd til Fredrik Skaubo: Fortell hvem du er, fortell hva du gjorde, uten omsvøp!!!

Vi som er NS-barn har behov for det.

(Bortsett fra at vi har strøket 7 utropstegn etter "omsvøp" er innlegget uten endring eller forkortning. Red anm.)

Svar fra Frederik Skaubo

Jeg har ikke meget å tilføye det jeg skrev under ovenstående overskrift. Jeg beklager at Fjugstad har lagt en annen mening enn jeg i min beskrivelse av hans deltakelse i møtet.

«Forvirret» er etter min språkforståelse en betegnelse på den tilstand man kommer i under nye uventede eller

uforståelige forhold. Jeg antok at det massive oppbud av militære som følte seg provoserte (?) til å forsvare seg mot noe de ikke var angrepet for (i alle fall ikke av NS-folk), hadde gjort ham like forvirret som mange av serne ble. Da angrep jo er det beste forsvar, ble den bas-

(Forts. side 7)

SEIERHERREN SKRIVER HISTORIEN

Av Anton Olstad

Hovedtema i regjering, Storting og utenrikskomite 8. april 1940 var den britiske minelggingen i norsk territorialfarvann. Det overskygget alt. Ingen syntes å reagere på at et tysk troppe transportskip, Rio de Janeiro, var blitt senket utenfor Lillesand og tyske soldater berget i land. Sa de skulle til Bergen for å hjelpe oss å kaste ut engelskmennene. Burde ha fått alarmen til å gå. Men den britiske krenkingen tok all oppmerksomhet.

Forsvaret hadde mast på mobilisering 5. april og fortsatte maset, inntil det 9. april på morgensiden ble tillatt å kalle inn det minimum generalstaben hadde foreslått, fire feltbrigader i Sør-Norge. Det var «delvis» mobilisering, innkalling med kort til hver enkelt, første fremmøtedag 11. april. Generalstabssjefen spurte da forsvarsministeren om han var blitt gal? Regjeringen har senere hevdet at den beordret alminnelig mobilisering. Etter Grunnloven

er det kongen i statsråd som beordrer mobilisering. Den mangel på kjennskap til mobiliseringsreglene som regjeringen utviste var forsiktig sagt, straffbar embedsforømmelse. Som andre måtte bøte for.

Da regjeringen utpå natten fikk melding om at en fremmed eskadre hadde passert Færder, ble den sammenkalt til Victoria Terrasse, uten kongen. Stortingspresident Hambro hadde fremsyn og tiltak til å beordre satt opp et ekstrapass fra Oslo for å få kongen, regjeringen og Stortinget unna. Fallskjermjegerne som gikk ned på Fornebu, kjørte til slottet for å hindre kongen i å komme ut av byen. For sent. Berget seg til Hamar.

Etter krigen har utenriksminister Koht på en dramatisk måte fortalt hvordan han og regjeringen utpå morgenkysten avviste de tyske krav. På Hamar ble først Nygaardsvold-regjeringens ønske om å tre tilbake avvist som uheldig, slik situasjonen var. Det ble besluttet å forhandle med

tyskerne. Kongen var skeptisk. Tre forhandlere ble tatt ut, forberedt på å reise til Oslo. Man sto i forbindelse med den tyske sendemannen, Dr. Kurt Breuer, gjennom blant andre politimesteren i Oslo. Men tyskerne foretrakk å forhandle der regjeringen var. Senere ble Folkehøyskolen i Elverum 10. april avtalt. Tyskerne hadde sine grunner, viste det seg.

Det er høyst forståelig at man mente den danske løsning var å foretrekke fremfor krig, med et forsvar som ikke bare var blitt forsømt en årrekke, men direkte motarbeidet av det brukne geværs menn. Og som man ikke hadde hatt mot og tiltak til å mobilisere før motstanderen allerede sto i landet.

Tyskerne nølte ikke, men sendte en avdeling fallskjermjegerne mot Elverum for å stanse kongen og regjeringen som var på vei mot Sverige. For å sikre mobiliseringsstedet Terningmoen, la sjefen for Østopland regiment nr. 5 oberst Hans

(Forts. side 7)

Det originale hjørnet

Forfengelige tanker etter 60 "hjørner".

Når livets lampe slukkes og mine øyne lukkes da av min muld kan korn av gull kanskje som blomster plukkes.

HaWa

DET FALSKE SOVJETPARADISET

Av Frederik Skaubo

Søndag, 11. juni 1995 ble det i svensk TV 1 kl. 20 sendt et instruktivt dokumentarprogram under tittel: "Zek, utenlandske fanger i Gulag." Det var en beretning om sammenhengende lidelser og umenneskelighet som rammet og oftest knuste andre lands statsborgere i det kommunistiske paradiset, uten lov og dom, uten at pårørende fikk noe å vite. Disse deportasjoner og henrettelser startet med Lenin og varte til Gorbatsjov. Det gjaldt borgere fra de fleste europeiske land og fra Asia og Amerika. Det gjaldt overbeviste kommunister, forretningsfolk, kulturutsendinger og turister. Her var ingen forskjell på jøder og grekere.

Ved siden av slavearbeidet (det verste i verdenshistorien, som en russisk professor rakk å uttale før han ble drept) og den meningsløse volden, var

den absolutte uforutsigelig- het under alle forhold det forferdeligste. Uten logikk og rimelighet slo systemet til med uhemmet kraft. Millioner var utsatt for katastrofen gjennom syv ti-år og to generasjoner.

En overlevende amerikaner berettet om overgrepene gjennom ti år med beundringsverdige nøkternhet uten at det reduserte inntrykkene. Han og hans far hadde med sveitsisk diplomatpass vært i Dresden ved kapitulasjonen (den tyske), men ble igjen da amerikanerne overlot byen til sovjeterne. Det ble en tragisk feilvurdering. Han ble skilt fra sin far og havnet i den beryktede Vorkuta-leiren som rommet over 100.000 slaver av alle mulige nasjonaliteter. Til tross for en uhyggelig dødsrate var det ingen problemer med å opprettholde dette "klient"-tallet.

Flere vitner av ulike nasjo-

naliteter bidro. En make-donsk kvinne, overbevist kommunist og motstandskjemper under hele krigen (40-45) på Balkan, hadde overlevd mot alle odds og kunne ennå ikke forstå at hennes "kamerater" i det sovjetiske marxistparadiset hadde kunnet handle slik mot henne og tusener av hennes våpenbrødre. Et stort ansvar lå også på de allierte, USA og England som reservasjons-løst hadde etterkommet Sovjets krav om "hjemsendelse" med etterfølgende og åpenbare deportasjoner.

Når jeg har omtalt dette programmet såpass inngående er det fordi sannsynligheten for at vi skal få se det på NRK-TV er minimal. Intet skulle glede meg mer og overraske meg mer enn at jeg tar feil i min antagelse. Kanskje var det en idé at INO skaffet seg programmet til sitt arkiv?

John Sand: FRA MITT KLIPPARKIV

«Utlandet venter ny britisk aksjon i norsk territorialfarvann! («Fritt Folk» nr. 9, 2. mars 1940.

«På bestemte områder innen den kjemiske og metallurgiske industri skulle vi gjennom vår vannkraft ha særlige forutsetninger for å sikre oss en plass i det nye Europa som bygges opp.» (Aftenpostens leder 27.7.-40)

«Vi mistet 1/2 parten av vår handelsflåte og 3/4 av hvalfangstflåten.» (Arbeiderbladet 1.10.-45)

«Fra arbeidere og fra funksjonærer ved fabrikkene foreligger det meddelelse om at de er villige til å fortsette sitt arbeide som før når våpenfabrikasjon opptas.» (Det er Kongsberg våpenfabrikk det tales om, min anm.)

Kilde: Brev av 26.7.-40 fra direktør Bache - Wiig til Administrasjonsrådet.

Du må ikke glemme.

Uke-Adressa, Trondheim, for 6. mai -95 omtaler en undersøkelse blant engelske barn. Resultatet av testen er offentliggjort i Sunday Times.

Barn (alder ikke oppgitt) ble spurt om de visste hvem Winston Churchill var. Et av tre barn hadde ingen anelse om hvem Churchill hadde vært. Noen mente at

han hadde vært president i USA, andre gjettet på at han hadde vært forsikringsagent eller sangkomponist.

Nesten 90% av barna var ukjent med hvem feltmarskalk Montgomery var.

Avisen nevner ikke om barna ble bedt om å identifisere sølvpenge mannen Judas Iskariot. Kanskje ville han ha kommet bedre ut enn den «store» Churchill?

FAKSIMILE FRA: "ASKER OG BÆRUMS BUDSTIKKE", 8. MAI 1995.

Blant de første på Slottet



Svein Blindheim, Høvik

Blindheim var stabssjef for Milorg-distrikt D-13 under frigjøringsdagene, og tilbragte mesteparten av maidagene i 1945 på sitt kontor i Møllergata 19. Noen måtte jo holde kontrollen mens jubelen ble sluppet løs i gatene utenfor.

– Jeg husker at jeg satt dønn på nr. 19 i nesten en hel uke. Jeg sov på en madrass oppe på loftet, forteller Høvik-mannen.

Sammen med distriktssjef Lorentz Brinch var Svein Blindheim en av de første som gikk inn på Slottet da krigen var over.

– Såvidt jeg minnes ble vi begge veldig lettet da vi oppdaget hvor skikkelig det så ut inne på Slottet. Vi ante ingenting om når kongen skulle komme, men var veldig opptatt av at alt skulle være OK der inne. Ingenting var ødelagt, slik vi hadde engstet oss for.

MÅNEDENS PERNILLE:

Medaljens bakside

Midt under frigjøringsjubileet kom Gullet hjem for noen uker fra sin midlertidige utlendighet i England. Jeg nyter tilværelsen, hun er fortsatt sitt gamle jeg som voksen kvinne, og fant tilbake til sofaen da vi kom etter å ha feiret hjemkomsten med aftens på restaurant.

«Hvordan står det til med Pernille?» spurte hun. «Du skrev i et brev at hun ofte følte seg nokså hjelpeløs uten meg, og det var naturligvis smigrende. Men til Pernilles opplysning kan jeg fortelle henne noe som sikkert vil være av stor interesse.»

Kunstpauzen var der som før, så jeg visste at nå kom det noe av interesse. «Ut med sproget,» sa jeg.

Hun smilte: «Det har vel neppe kommet frem i norske media i seiersrusen.» sa hun.

«Ikke hold meg på pineben-

ken,» sa jeg.

«At det i England ikke legges skjul på, ja, at det berømmes at det var en strategisk seier at man fikk lokket Hitler til å invadere Norge.» Gullet la vekt på hvert ord.

«Det har norske massemedia forskånet norske øyne og ører for,» nesten avbrøt jeg henne. «Men jeg har klippet ut en hederlig unntagelse. Vent litt, jeg skal bare gå og hente den fra utklippsmappen min.»

«Kall det en stemme fra en som roper i ørkenen,» sa jeg da jeg hadde satt meg igjen, «men nå skal du høre. Det er skrevet av forfatteren Bjørn Bjørnsen, og Arbeiderbladet hadde tatt det inn den 26.04. Jeg skal lese det høyt for deg, i alle fall det viktigste. Bjørnsen henviser først til en Thorleif Øisang, som i Aftenposten advarer mot for mye selvros i forbindelse med femtiårsjubileet, og så

skriver han:

«Norge ble jo ikke okkupert som en følge av et infamt innfall hos Hitler, eller fordi den tyske flåten trengte baser mot vest etter erobringen av Polen i 1939, selv om noen historiebøker fremdeles skaper det inntrykket.

Våre allierte, Storbritannia og Frankrike, var aktive for å få oss okkupert. At vi senere har hatt politiske behov for ikke å ville vite det, bekrefter bare at sannheten blir det første offer både i kald og varm krig. Det nytter ikke å hevde at fordi Hitler-Tysklands politikk var årsak til den andre verdenskrigen, mens vestmaktene var «underlagt demokratiets spilleregler», så var vestmaktene berettiget til å trampe på de små land. For det er under krig at små lands rett til å eksistere blir avgjørende.

Virkeligheten er jo at helt

fra Churchill i september 1939 lanserte tanken om å minelegge norsk farvann, og fram til april 1940, forsøkte de allierte å lokke tyskerne nordover. De brukte hemmelig og offentlig press, provokasjoner og grensekrenkninger, og de la planer om militære tiltak i Norge gjennom mer enn 20 møter i den britiske krigsregjeringen i januar-mars 1940. Offisielt for å komme Finland til hjelp ved å sende tropper gjennom Norge og Sve- rige, men reelt for å tvinge tyskerne til mottiltak. Finnene innså den fraværende hjelpeviljen og ba aldri om slik hjelp. Så ville de allierte tropper stoppe malmen fra Narvik til Tyskland, også det nesten grunnløst.

Hitler var ikke opptatt av Norge. Tyskerne gjennomførte bare en eventualitetsstudie før midten av februar da de alli-

erte samlet mer enn tre divisjoner til Norge.»

Jeg rakte Gullet utklippet og sa: «Du kan jo lese det hele, så går jeg og henter oss noe å drikke.»

Da jeg kom tilbake, sa hun: «Det er en setning fra Bjørnsens artikkel, som nok en gang må leses høyt, nemlig denne.» Hun heiste seg opp i sittende stilling og leste: «At vi senere har hatt politisk behov for ikke å ville vite det, bekrefter bare at sannheten blir det første offer både i kald og varm krig.»

«Var det ikke en de skjøt for angivelig å ha fått Hitler til å angripe Norge. Og femti år etter har de ennå ikke vært istand til å kvitte seg med løgnene. Og løgnerne, som led en annen død, lever da ikke lenger. Men løgn kan visst gå i arv?» Sluttet Gullet.

Pernille

Psykologiske faktorer ...

(Forts. fra side 1)

lings sinnstilstand og at han burde underkastes en judisiell observasjon. Rent humane prinsipper krevde at alle dødsdømte burde underkastes en slik observasjon. Erttertiden, særlig fra Russland har vist hvor vanskelig det er psykiatrisk å vurdere personer med politiske avvikende meninger. Her ble mange plassert på psykiatriske sykehus. Ved en judisiell observasjon ville det være mulig å få vurdert motivene for de anklagede handlingene, dvs. om avvikende personlighetstrekk bidrog til det som senere ble betegnet som landsforræderi. En slik undersøkelse ville eventuelt kunne føre til at Quisling ikke ble skutt. Dette var man redd for. Det hadde for store konsekvenser for etterkommende dommer. Imidlertid, når det ikke ble noen observasjon, var det etter min mening folkeopinionen som bestemte rettspraksis og ikke domstolene.

Langfeldts oppriktige mening var også å hjelpe Hamsun, men fikk en ikke velfortjent mottakelse (5). Sjelden er noen blitt så misforstått. Langfeldts oppfatning av rettsoppjøret fremgår forøvrig tydelig av følgende utsagn til «Folk & Land» 4. desember 1954 i forbindelse med dødsdommen over minister Skancke (etter henvedelse fra cand.jur. Alexander Lange): «Jeg deler fullt ut deres synspunkt m.h.t. det rystende i at saken ble avgjort av loven som var konspirert under okkupasjonen, all den stund der ble skiltet med at ved oppjøret skulle anvendes den alminnelige borgerlige straffelov. Også særlig synes det meg ufattelig at dødsdommen delvis basertes på det omstridte spørsmål om Norge var i krig etter våpennedleggelsen. Jeg synes det er prisverdig at De har ofret så meget tid på denne dokumentasjon og er sikker på at det ikke vil være forgjeves, selv om skaden ikke kan gjenopprettes.»

«Tyskerjenten» fritt vilt

Når det gjelder de såkalte tyskerjentene og deres barn er de fleste kjent med de uttalelser som kom inn til Krigsbarn-utvalget sommeren 1945 (6). De er så avvikende rent vitenskapelig sett at de ikke skal gjentas her (7). I høyeste grad like bemerkelsesverdige er imidlertid også Scharffenberts uttalelse om at barna «skulle tas fra sine mødre og sendes tilbake til

Tyskland hvor de hører hjemme». Han var heller ikke snau av seg. Når relativt fornuftige folk med høy utdannelse reagerer på denne måten, har jeg vanskelig for å tro at rettsapparatet i seg selv skulle styre unna all den irrasjonalitet som lå i tiden.

Interneringene av de mange «tyskerjenter» ble av dem selv opplevd som straff, enkelte begikk selvmord, andre ble voldtatt og mishandlet. Få grupper ble mere stigmatisert og mobbet enn den minoritetsgruppe i samfunnet. De hadde ikke gjort noe juridisk straffbart uten å forbyrte seg mot intimsfærens uskrevne lover ved å innlate seg i forhold til soldater fra okkupasjonsmakten. Folk oppfattet imidlertid dette som provoserende på grensen til forræderi. Dette viser hvor forrykt tiden var. I maidagene -45 ble sexualdrift og nasjonalfølelse blandet sammen. Oppdemmet raseri fikk fritt utløp.

Frontsøstre og Røde Kors

Når det gjelder frontsøstrene har jeg skrevet i Tidsskriftet for Den norske legeforening i 1994 at sykepleierinnsats på humanitært grunnlag ikke bør kriminaliseres og at landssvikstemplett bør fjernes (8). Nåværende president i Røde Kors, Astrid Heiberg er imidlertid av den motsatte oppfatning. Hun er uenig i Bjørn Brulands pressemelding fra 8. oktober 1990 i forbindelse med Hanna Kvanmos bok: «Norges Røde Kors mener at tiltale ikke burde vært reist mot de norske kvinnene som virket som Røde Kors hjelpepleiere i Tyskland under siste verdenskrig.» Nei, Frontsøstrene hadde meldt seg til tysk tjeneste og skulle straffes i følge vår nåværende president!

Hvem kunne ta støytten?

Man kan i dag spørre seg hvorfor de landssvikdømte har funnet seg i så mange negative uttalelser og ensidige fordømmelser opp gjennom årene, hvorfor landssvikstemplett og de dommer som ble avsagt fortsatt er blitt stående. Sikker er dette et komplisert spørsmål som også har med hele livssituasjonen til dem som ble dømt etter krigen å gjøre. Det skal ryggrad til for å markere sine posisjoner og utsette seg selv og familien for nye psykiske belastninger i tillegg til de som allerede var gjennomlevet. Men også andre faktorer kan ha bidratt til passivitet på dette punkt.

Hvorfor har frontkjemperne latt seg sjikanere på det groveste i bøker og aviser opp gjennom årene uten å ta skik-

kelig til gjenmæle. Jeg har vanskelig for å tro at en minoritetsgruppe i samfunnet skulle være uten rettsbeskyttelse etter at dom er avsonet. For noen uker siden fikk jeg tilsendt enkelte uttalelser fra en av Nobelprisvinner Sigrund Undsets bøker fra 1945 (9) - utgitt på engelsk og svensk under krigen - hvor det fremsettes en rekke æreskrenkende beskyldninger som i dag ville fått rettslige konsekvenser, og boken ville blitt inndratt. Men som sagt, å gå ut og åpent markere seg, ville også her medført nye psykiske belastninger og kanskje represalier. Et fordømmende samfunn har hittil hindret en slik åpenhet.

Irrasjonelle faktorer

Min hypotese om psykologiske faktorer når det gjelder rettsoppjøret er at det juridiske begrep *skyld* er blitt blandet med irrasjonelle faktorer som *hat* og *hevne* rettet mot okkupasjonsmakten og overført til NS og andre grupper. Disse grupper er blitt påført en moralsk skyldfølelse, et sosialt stempel som det har vært vanskelig å verge seg mot. Når man år etter år får tutet ørene fulle av at du er en skurk, så er det vanskelig ikke å tro på det, da begynner man etterhvert å identifisere seg med et negativt selvbilde, og mange får en knekk i selvfølelsen. Jeg tror at frontkjemperne har tatt på seg den skyldfølelse som hele det norske folk har båret på. Samfunnets skyld og skam ble bevisst/ubevisst overført til NS og andre grupperinger (frontkjemperne, frontsøstre, såkalte tyskerjenter og deres barn såvel som NS-barn).

Denne skyldfølelse er sikkert sammensatt av flere komponenter; først og fremst skyldfølelse for det svekkede forsvar vi hadde i årene før krigen som brakte Norge i uføre, skyldfølelse hos folk som samarbeidet med okkupasjonsmakten under krigen, for eksempel barakkebaroner som måtte vise den motsatte holdning for ikke å bli mistenkt for å være samarbeidende, men også skyldfølelse hos folk som beundret frontkjempernes motiver, mens som offisielt ikke kunne tilkjenne dette, skyldfølelse hos mange fordi NS tross alt hadde vært til nytte under okkupasjonen som bolværk mot Rikskommisariatet, en skamfølelse hos mange som egentlig var enig i kampen mot bolsjevismen, men selv ikke våget å erkjenne det eller gjøre noe.

Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie (INO)

Når NS-organisasjonen og Frontkjemperne ble synde- bukter, kunne resten av be-

folkningen renvaske seg for denne skyld. Mange har kanskje akseptert samfunnets skurkerolle rent ubevisst, overtatt det sosiale «stemplett». Skurken blir holdt fast i en sosial rolle som medfører usikkerhet. Institutt for norsk okkupasjonshistorie (INO) har heldigvis gjennom årenes løp gjort mye for å motvirke dette ved å gi korreksjoner av feilaktig fremstilte hendelser under krigen. Det er et prisverdig opplysningsarbeid som her er gjort med Knut Baardset, Bjørn Østring, Finn Thrana, Sigmund Knutsen, Knut Myhrer, Hakon Warendorph, Helge N. Wiig, Per Andersen og mange, mange andre gjennom årenes løp. Flere publikasjoner, filmer og bøker er utgitt og distribuert, temakvelder, diskusjoner og TV-programmer er avholdt. INO har formådd å knytte til seg et nettverk av forskere som Sverre Hartmann, Haagen Rignes, Hans Fredrik Dahl, Kjell Fjørtoft, Inger Cecilie Stridsklev. Den siste har nylig publisert en fremragende, og den eneste rapport om de helsemessige og sosiale belastninger frontkjemperne var utsatt for under og etter krigen (10).

Betydningen av informasjon og orientering kan ikke understrekes nok. Dokumentasjon er blitt mer enn en slags rettferdiggjørelse av egne handlinger. Objektive data fra arkivmateriale kommer i dag med avsløringer som ville være utenkelig for 10-20 år siden. Vi ser det i Fjørtofts bok, og nå sist i beskrivelsen av Eggedal- eller Haglebu-slaget ved Golhistorikeren Kåre Olav Solhjell (11). Ved uavhengig forskning kommer helt andre data frem som gir historien et nytt perspektiv, et nytt scenario. Det utrettelige arbeidet fra INO gjennom mange år begynner å bære frukter. Folk, særlig ungdommen, er i dag mer enn før interessert i de faktiske hendelser. Den stillingskrig som preget etterkrigstiden, synes å være forbi. Ved den linje som er ført fra INO har fronten ikke bare fått større toleranse, samhold og solidaritet, men også fått større vitenskapelig tyngde og bredde. Det er på tide at historien blir revidert.

Opplysning mot skyld og skam.

Selv om dokumentasjon har en verdi i seg selv, tror jeg at den også har hatt en dobbelt funksjon, nemlig å hjelpe de mange dømte til en befrielse fra samfunnets påførte skurkestemplet. Gjennom realitetskonfron-

tering er de sosialpsykologiske sammenhenger av fastlåste mønster med tiden blitt avdekket. Slike betraktninger har hittil vært for lite fremme i debatten om rettsoppjøret.

Det var etter min mening også en kollektiv skyldfølelse som gjorde seg gjeldende i Finland hvor lottene ble bærerne av hele samfunnets skam og skyld for fredsavtalen med Russland som samtidig ble et forrederi mot den tidligere alliert, nemlig Tyskland. Det var lotter som var med på det tyske tilbaketog inkludert de norske skijegernene til Norge. De forpleide sårede soldater og ble hos sine pasienter. For dette ble de straffet med bøter opp til 800 kr. ved tilbakekomsten til Helsingfors i høsten 1945.

Sort-hvitt bildet.

Det ble under slike forhold og i vårt eget land skapt et fiendebilde hvor NS-organisasjonen og medlemmer ble tillagt motiver, synspunkter og meninger som de ikke hadde, ladet med primitiv egenskaper, aggresjon og hat. Det var utenkelige for mange borgere at slike grupper kunne ha hederlige motiver for sine handlinger. Det går igjen i hele etterkrigsdebatten. Mange fikk anledning til å kompensere for sin tvil og rådvillhet under krigen. De ble superpatriotiske og sterkt fordømmende i sin holdning. Ensidig og uten motforestillinger ble utvalg av hendelser trukket frem som kunne tjene til å sverte den tapende parts motiver og handlemåte. Så snart noen fra denne siden forsøkte å heve sine røster til noe annet enn selvslettende anger eller beklagelse, så var det bare «gammelnazistene» som var ute og gikk.

Selv fremstiller seierherren seg som uskyldig og from. Andre blir til mindreverdige individer med sjelelige defekter - da gjør det heller ikke noe om de straffes. Selv kirkens mann som Berggrav gikk ut med slike myter og ble korrigert av Langfeldt i Morgenbladet så tidlig som i 1945 (12).

Forsoning og samfunn

Hva så med forsoningsaspektet. Slike fastlåste holdninger eller fiendebilder som vi har sett i presse og TV, hindrer forsoning. Et godt eksempel på dette ser vi når Erik By går ut i TV-debatten i mars i år og sier «dere (dvs. frontkjemperne) kjempet ikke bare mot noe, men også for noe, nemlig nazismen.» Dermed trekkes igjen edle motiver i tvil, oppfatninger

og begivenheter påføres den enkelte som han/hun ikke hadde kjennskap til. De fikk bære ansvaret for hendelser som først ble kjent i ettertid. Dermed opprettholdes ikke bare det sosiale stempel, men også skurkerollen. Selv fremstiller motparten seg som ren, han kjempet bare mot noe, ikke for noe og slettes ikke for bolsjevismen, deporteringer og masseutryddelser i Sovjet. Det stikkes under stolen. Men like lite som frontkjemperne ville akseptere at de kjempet for nazismen, like lite ville seierherrene akseptere at de kjempet for bolsjevismen. Dette viser hvor infisert det hele er blitt og hvilke krefter som fremdeles opprettholder sosiale fordommer. Vi får imidlertid håpe at Kongen og Stortingspresidentens tale om forsoning ved Frigjøringsjubileet kan nå

frem. Forutsetningene for forsoning er imidlertid at samfunnets projeksjoner/overføringer av ikke-akseptable oppfatninger tillagt andre, trekkes tilbake, at det skapes forståelse for andres idealer, personlige og politiske motiver. Om man bare fnyser av den andre kommer man ikke videre. Idealene og ideologier som enkelte har identifisert seg med, vil man av naturlige grunner ikke gi opp, heller ikke nasjonal identitet eller nasjonale symboler. Det skulle i så fall gå på bekostning av egen selvfølelse. Idealene blir med tiden endel av en selv, ens egen integritet.

INO og samfunnet

Men jeg tror at den saklige linje som har vært holdt av INO i mange år, når det gjelder dokumentasjon, indirekte

ØYE FOR ØYE - TANN FOR TANN" - OGSÅ ET 50-ÅRSMINNE...



Biskop Berggrav.

Biskop Eivind Berggrav spilte etter manges mening en underlig og oppurtunistisk rolle under og etter krigen. I et bispebrev av 23. 10. 1940 overlot han til prestenes overbevisning å avgjøre om de skulle melde seg inn i NS. På det tidspunkt var NS etter terbovens forordning det eneste tillatte parti i Norge. Men etter krigens slutt er biskop Berggrav ikke snauere enn at han avsetter en slik prest som hadde meldt seg inn og altså fulgt sin overbevisning. I et brev av 19.6. 1945 skriver han: *Slike prester har gjort seg uverdige til å forkynne evangeliet.* Etter krigen skrev denne biskop (som med roport hadde kalt norske soldater hjem fra Nordmarka i april 1940) den styggeste pamflett forfattet av en norsk primas noensinne: "Folkedommen over NS". Her viser biskop Berggrav *Ingen skånse!* I sitt blad "Trollspillet" gav tegneren Odd Einarson biskop Berggrav det glatte lag. Vi gjengir tegningen fra 1946 her i jub.nr.

"Frimodige Ytringer, om Statsstyrelsen og livvilkensomhelti anden Gjenstand, ere 'Enhver tilladte'"

Klippet fra den absolutt lesverdige "Alternativt Samfunn" nr. 1/95. Postboks 156, 2401 Elverum.

også på dette punkt, vil bære og har båret frukter. Det er skapt en plattform som kan gjøre det lettere for samfunnet og se sin rolle i konflikten med «tapene». Det blir lettere for de enkelte medlemmer å gjøre opp med seg selv, få ryddet opp i det som tilhører dem selv av egne motiver og det som er påført dem utenfra. Derved blir det mulig psykisk å befri seg fra det sosiale stemplet og beholde det verdifulle i egen innsats. Jeg håper med dette at INO kan fortsette sitt arbeid med uforminsket styrke i årene som kommer.

LITTERATUR

1. Langfeldt G. Rettsopp-gjør og mentalhygiene. Oslo: Aschehoug, 1945.
2. Ryste A. Rettsopp-gjøret. Det nye samfunnsliv juli/ august 1969.
3. Alnæs R. Hva lå til grunn for inngrepet? Aftenposten 14. november 1992.
4. Langfeldt G. Gåten Vidkun Quisling. Oslo: Aschehoug, 1969.
5. Hamsun K. Paa gjen-grodd stier. Oslo: Gyldendal, 1949.
6. Ødegård Ø. Uttalelse 10/ 8 -45 til Krigsbarnut-valget, s. 48. I: Innstilling til sosialdepartementet fra krigsbarnutvalget (09.07. - 03.11. 1945).
7. Alnæs R. «Tyskertøsene» og norsk psykiatri. Dagbladet 6. februar 1995.
8. Alnæs R. Norsk psykiatri og nazismen. Tidsskr. Nor. Lægeforen. 1994; 114: 2167-9.
9. Undset S. Tilbake til fremtiden. Oslo: Aschehoug, 1945.
10. Stridsklev I. C. Norske frontkjemper 1941-1945, 50 år senere. Erfaringer, belastninger, helsemessige og sosiale forhold. Tidsskr. Nor Lægeforen 1995; 115: 1379-84.
11. Lindahl A.O. Full «krig» om Haglebu-slaget. Fremtiden 25. april 1995.
12. Langfeldt G. NS-medlemmers ansvarlighet ut fra rettspsykiatriske synspunkter. Morgenbladets kronikk 26. juni 1945.

Historien opprepar ...

(Forts. fra side 3)

mar i Nasjonal Samling, skrev Langeland och tillade: Det var mange i Nasjonal Samling som inte var landsförrådare. När «rettsopp-gjøret» lämnade myndighets-

personers samarbeide därhän medan man bötfällde obetydliga förbrytelser rubbades principen om likhet inför lagen, varnade majoren.

Själv ville han i första hand att de som lämnade landet fritt för ockupation genom att inte rätt ha förberett det för krig skulle straffas. Regeringen, alltså. Hans böcker uttrycker en krigares förakt för civilister och efterlyser «fanatiske forkjempere for sannhet og rett».

I all sin spattiga krigarmoral hör också Langeland till dem som relativiserar bilden och myten av ett enat folk. Ett sådant som aldrig funnits, varken i Tyskland eller i Norge, Sovjet eller Vietnam ...

Premisser og ...

(Forts. fra side 1)

mannen og prelaten vil ikke bli mindre om han da ville evaluere sin formulering om bortforklaring.

Seierherren skriver ...

(Forts. fra side 4)

Hiorth, på eget initiativ en sperring ved Midtskogen. Politimesteren i Elverum, ansvarlig for ro og orden, sa til Koht at det ikke måtte skytes på Midtskogen. Men før oberst Ruge, som da var kommet til Elverum, fikk Koht til å godta skytingen, var kampen på Midtskogen i gang. Men regjeringen hadde ikke beordret krig.

Neste dag kom kongens nei på Elverum. Forhandlingene var brutt. Fallskjermjegerne vendte tilbake til Oslo. Underveis overrasket og avvæpnet de store norske avdelinger som i løpet av natten var blitt satt opp på Trandum. Hvordan kunne det gå til? Det var jo krig, ikke sant? Men å gå til krig bestemmes av kongen i statsråd, altså regjeringen. Og regjeringen ønsket å forhandle. Beordret ikke krig. Men Oscarsborg hadde jo senket Blücher. Det måtte da være krig? Nei, Oscarsborg skjøt etter regler for nøytralitetsvernet gitt under den første verdenskrig. Til forsvar av nøytraliteten.

I marsjordren som Trandumavdelingen fikk, heter det betegnende nok, - siden krig ikke var beordret fordi regjeringen ville forhandle -, følgende i punkt g: I tilfelle av at avdelingene møter enkelte biler med utenlandske

soldater skal strid såvidt mulig unngås.

Men etter at forhandlingene var brutt 10. april og tyskerne hadde bombet Elverum og Nybergssund 11. april, var det ingen vei tilbake. Franskmenenes og engelskmenenes plan om å trekke oss med i krigen hadde lyktes. Det ga dem nesten to måneders utsettelse og store tyske fly-, flåte- og hæravdelinger plasert i Norge.

Når frigjøringen av Norge skal feires, bør vi huske at den tyske overgivelse ikke skjedde til vår forsvarssjef, da kronprins Olav, men til en britisk kommisjon, og at landet ble delt i fem britiske sonekommandoer, til tross for at norske distriktskommandosjefer var utnevnt og på plass. Krigsmateriellet var alliert, ikke norsk eiendom.

General Ruge måtte skrive til toppkommandoen i Washington for å berge unna mause til den nye norske hæren.

Samfunnsliv nr. 8/95.

Den kompakte ...

(Forts. fra side 4)

tante innsats av militærmakten nokså overveldende. Det hele absolutt til å bli forvirret av.

På meg virket det etter hvert forvirrende at Fjugstad deltok uten tilsynelatende å ha annet å tilføre debatten enn et vitnemål om selvpålagt botsgang for sin far. Faren vil vel i likhet med de fleste NS-folk sikkert ha sonet rikelig selv. At Fjugstad ikke liker navnet mitt, kan jeg lite gjøre noe med.

Jeg har i ettertid fått høre til å lese et intervju med Helge Fjugstad i Asker og Bærums Budstikke av 12. april -95. Det virker like forvirrende på meg som hans TV-opp-treden og forsterker inntrykket av at han har problemer med sitt ståsted. Et irrasjonelt vikarierende soningskompleks. Er det den gammeltestamentlige trussel om straff på tredje og fjerde ledd for fedrenes ondskap som spøker. I så tilfelle burde det være rasjonelt å undersøke om fedrenes (og mødrenes) gjerninger ved nærmere ettersyn kunne bidra til å avlaste ham noen av hans byrder. Det står skrevet at man skal hedre sin far og sin mor, og også at man skal tale vel om dem (og andre) og ta alt i beste mening.

Fjugstad kan få alle de opplysninger og all den hjelp han ønsker ved henvendelse til INO's kontorer.

Aftenposten 10. april 1990.

9. april, et klassisk eksempel

Av John Berg

Den tyske innseiling natten 9. april er et klassisk eksempel på hvordan angriperen skjuler sine planer til det er for sent. Men det er et militært eksempel; og historikere såvel som sikkerhetspolitikere har oversett det.

De ukjente fartøyene ble først meldt som tyske til Bergen kl. 01.35. Ironisk nok hadde krysseren «Köln» besvart anrop fra bevakningsbåten «Manger» med å utgi seg for den britiske «Cairo»; men «Manger» feiltolket signalet som det tyske «Sei rolig»; vær rolig. Sånt skjer i krig. Meldingen nådde Oslo tidligst kl. 02.00. Samtidig skjøt Leirøy fort; men tyskerne besvarte ikke ilden før kl. 04.49 inne på Bergen havn, etterat krysseren «Königsberg» var truffet av norsk ild. Og her er vi ved et hovedpoeng. Vi kan ikke få oversikt over hva regjeringen kan ha forstått i løpet av natten før vi har sett når meldinger fra Oslofjorden, Bergen, Trondheim og Narvik besvarte fem spørsmål: Når trengte ukjente fartøyer inn? Når skjøt nordmennene varselskudd, og eventuelt virkningsild? Når ble inntrengerne avslørt som tyske? Når skjøt tyskerne? Når gikk de i land? Rekkefølgen på spørsmålene vil variere.

Meldingen fra «Manger» nådde ikke alle. Så sent som kl. 04.00 hadde Bergen festning sterk mistanke om at det var en britisk/fransk styrke som sto inn på havnen. Som Oscarsborg skjøt Bergen på ukjente fartøyer; respektløst uvitende om at regjeringen for enhver pris ville unngå å komme i krig på feilside. Hvis regjeringen fikk meldinger om dette, og hadde sinnsro og oversikt i behold; hvorfor reagerte den ikke på det som kunne være katastrofal skyting på vestmaktens fartøyer?

Litt over kl. 03.00 meldte Trondheim at «fremmede» krigsskip forserte Agdenes. Kl. 03.20 meldte bevakningsbåten «Kelt» til panserskipet «Norge» på Narvik havn at ni tyske jagere sto inn. Men i land ble meldingen misforstått og rapportert videre til Oslo som «utenlandske» fartøyer. Kl. 03.40 meldte bevakningsbåten «Senja» feilaktig en tysk jager ved Ramnes som britisk. «Krigens

tåke» hadde senket seg over Norskekysten. Er det mulig at det kan ha vært klarere hos regjeringen?

Allerede en times tid før midnatt hadde bevakningsbåtene «Farm» og «Pol III» meldt om krigsskip i Ytre Oslofjord. «Pol III» ble skutt i brann, og noe senere ble minesveiperen «Kjæk» også beskutt. Ingen av dem fikk meldt fartøyenes nasjonalitet; «Kjæk» hadde ikke engang radio! Dette var jo Norge 1940. Like etter skjøt Rauøy og Bolærne fort, men uten å kunne identifisere inntrengerne. Meldingene var uklare; men sterke nok til at regjeringens samlet seg i Utenriksdepartementets kontorer. Kl. 05.10 fikk Oslo to viktige meldinger: Fra Narvik om at et tysk krigsskip hadde lagt til kai «og har landsatt ca. 200 à 300 mann». Det ble også meldt om skyting. Og fra Trondheim om tyske krigsskip på havnen, og «50 mann med maskingevær ble landsatt». Om og når disse meldingene nådde regjeringen er uklart; og nå sto utenriksminister Koht i alle fall midt i møtet med Tysklands sendemann Breuer. Kanskje fikk Koht meldingene og tenkte raskt som lynet; men kan vi forutsette dette uten videre?

Ved 01.00 tiden hadde Admiralstaben hatt besøk av den britiske marineattaché, admiral Boyes, som hadde spurt om han kunne melde til London at Oslofjorden var fri for miner. Formiddagen 8. april hadde Boyes meldt at britiske flåtestyrker var på vei mot tyskerne, som sto opp gjennom danske farvann. Så sent som da regjeringen ved 03.00 tiden vedtok mobilisering (11. april! red.anm.), taler mye for at admiral Diesens teori om et tysk-britisk sjøslag må ha stått sterkt i bildet.

Bildet av den modige regjeringen som så krigen klart i øynene og valgte å slåss, er imidlertid først og fremst knyttet til Kohts «nei» til Breuer. Det ultimatum Hitlers sendemann bar frem ved 05.00-tiden, bruker formuleringer om besettelse av punkter på norsk område; tyskerne røbet selvsagt ikke det fulle omfang av sine planer på dette tidspunkt! Spørsmålet blir hva Koht og regjeringen nå kan ha ment, at tyskerne kunne sette makt bak sine

Det norske ETTERKRIGSOPPGJØRET og begivenhetene som ledet frem til det

DEL II

Av P. O. Storlid

De samarbeidsvillige.

Det er en gyldig innvending at mange av de dokumenter o.l. det her er tale om, ikke var almindelig kjent på den tid, og følgelig ikke kunne påvirke tanker eller avgjørelser - hverken hos NS-medlemmer eller andre. Men i alle fall så enhver de praktiske virkninger: Frigivelse av alle krigsfanger, innbefattet offiserer mot æresord på at de for krigens varighet ikke igjen ville gripe til våpen mot Tyskland. De så 2. divisjon komme tilbake fra internering i Sverige etter å ha forelagt spørsmålet for eksilregjeringen, dvs. med denne regjeringens uttrykkelige godkjennelse, og de så Administrasjonsrådet, bestående av ikke-NS-folk, be tyske myndigheter om at frigitte krigsfanger skulle få fortrinnsrett til arbeid for Wehrmacht. Likeledes så de opprettelsen av Tysk-Norsk Han-

delskammer omfattende praktisk talt hele vårt næringsliv, for å intensivere handelen med Tyskland. De hadde sett et flertall av stortingsrepresentantene - under forhandlinger som Terboven avbrøt, og derved reddet dem fra virkelig å gjøre det - erklære seg villig til å avskjedige regjeringen i eksil og endog avsette kongehuset, ivrig hjulpet av folk av høyeste rang, som høyesterettsjustitiarius Berg og biskop Berggrav. Mot slutten av året skulle de også få se det man kalte nazifiseringen av lokaladministrasjonen, iverksatt av de «gamle» fylkesmenn utnevnt av den kongelige regjering. Det var, med et mildt uttrykk, i alle fall ikke innlysende at samtidig med alt dette skulle Norge være i krig med de samme tyskerne. Om så skulle være, hva skulle man kalle handlinger og initiativer som de nevnte? Jeg skal ikke forlenge listen.

Den nevnte nazifisering fører oss frem til det annet store anklagepunkt mot Quisling og hans tilhengere: Høyforræderi som beskrevet i straffelovens paragraf 98: Forsøk på å endre statsforfatningen med ulovlige midler, eller enkelt uttrykt; opprør. Som jeg ser det, er der noe i dette anklagepunktet. Dess mere som Quisling og andre NS-ledere av høy rang gjentatt refererte til sin «nasjonale revolusjon». Det kan innvendes at denne statsforfatningen allerede var faktisk suspendert ved okkupasjonen og konges og regjeringens eksil, hvorved de var ute av stand til å oppfylle sine konstitusjonelle plikter. Hvilket vil si det samme som at det ikke var noen forfatning å endre. Det er også grunnlaget for stortingsrepresentantenes kjøpslåing med tyskerne. Jeg deler ikke uten videre denne oppfatning, men ser poenget at om Storbritannia - og senere de allierte - vant krigen og alt ble brakt tilbake til sin tidligere tilstand, ville ingen skade være skjedd. Folk som resonnerer slik fortsetter gjerne med at om Tyskland skulle vinne - som et stort flertall dengang regnet med - ville det være av vital betyd-

ning for Norge å ha et regime i stand til å komme overens med tyskerne, og sikre det en verdig plass som uavhengig nasjon innpasset i den kommende nyordning.

Nasjonalisme før, under og etter.

Husk at før alt dette hendte ble disse menneskene betegnet som ytterliggående nasjonalister. Det er derfor ytterst usannsynlig at de plutselig skulle ha forvandlet seg til antinasjonale overløpere som ønsket, eller i alle fall var villige til, å svike dette landet sitt. Det står til troende at de ved sin såkalte nazifisering mente å tjene Norges interesser best, uansett hvor fjernt de på dette punkt kunne stå fra det fremherskende flertallssyn. Dette ville utvilsomt gjøre dem fortjent til betegnelsen opprørere, og jeg vet endog at noen av dem ville godta en slik anklage. Vi kan alle synes det vi vil om revolusjonære og opprørere. Men jeg formoder at der er nokså almindelig enighet om at å være det ikke er æreløst, slik som det å være forræder.

Når jeg nå nærmer meg slutten på denne fremstilling, er å si at tidligere NS-medlemmer hverken godtok eller godtar «rettsoppgjøret» som rettferdig, idet de ikke begikk noe forræderi, og det av den enkle grunn at der ikke var noen pågående krig å begå noe forræderi i. Dette gjelder også fullt ut frontkjemperne, for det første fordi der ikke pågikk noen norsk krig, og for det annet fordi Norge hverken var eller noensinne hadde vært alliert med Sovjetunionen.

De underlige lovene.

Til dette kommer den udiskutable kjensgjerning at de ble dømt etter bestemmelser som ble gitt tilbakevirkende kraft, under flagrant brudd på vår Grunnlovs paragraf 97. Den er den korreste av alle Grunnlovs bestemmelser, og lyder ganske enkelt: «Ingen lov må gis tilbakevirkende kraft». Dette landet har senere underskrevet internasjonale menneskerettsbestemmelser med samme innhold.

Til dette kommer videre at disse nye bestemmelser

krav.

Med sterk tro på britenes Royal Navy, få og usikre meldinger, og med et politisk grunnsyn rotfestet i folkerett og nøytralitetspolitikk, er det overveiende sannsynlig at Koht trodde han sto overfor en trusel som kunne avverges med norsk politikk og britisk sjømakt. Vi har hans ord på at han sa til Breuer at kampen allerede var i gang; men i Kohts begrepsverden kunne «kamp» bety forskriftsmessig motstand mot nøytralitetskrenkelser, mobilisering av et sterkere nøytralitetsvern, og ellers politikk og tillit til Royal Navy. Kanskje trodde han også at tyskerne kunne ta enkelte støttepunkter; og bli avskåret der av britene og tvunget til å gi dem opp igjen.

Så sent som ved 07.00 tiden på Østbanestasjonen, før avreise til Hamar, sa Koht ifølge NTB at «vi får håpe at denne tilstand ikke vil vare altfor lenge...». Inntil historikerne blir med på en debatt der nattens militære meldinger får den plass de fortjener, vil jeg hevde at regjeringen ikke valgte motstand mot en tysk invasjon. Den forsto ikke at dette var en invasjon.

også innebar prinsippet om kollektiv skyld og ansvar, og skulle komme til å få ikke bare moralske, men også meget alvorlige økonomiske konsekvenser, for såvidt som hvert eneste NS-medlem ble holdt ansvarlig for den påståtte skade regjeringen Quisling skulle ha forvoldt. Jeg husker at Pave Pius i 1945 eller 1946 fastslo at noe slikt som kollektiv skyld ikke finnes i kristen etikk. Dette ble sagt med referanse til Tyskland, men har selvfølgelig gyldighet for dette landet også. Den norske statskirke var ikke tilgjengelig for denne romerske lære.

Nok et punkt må nevnes: I stater av det slag vi gjerne sier at vårt land tilhører, forutsettes alle å være like for loven. Dette var i «rettsoppgjøret» avgjort ikke tilfelle. Hvis man virkelig mener at en krig pågår, og at de fremmede okkupasjonsstroppe rett og slett er fiender, hvordan må man da se på folk som påtar seg å bygge barakker, flyplasser, kanonstillinger og lignende for denne samme fiende? Folk som melder seg frivillig til å gjøre det? Hva med skipsverft og deres arbeidsstokk travelt opptatt med bygging og reparasjon av hans krigsskip, eller rekke av arbeidere bærende bomber og ammunisjon ombord i hans fly? Eller fagarbeidere som lager granater til hans kanoner og torpedoer til hans ubåter? Vi vil formodentlig være enige om at om noen hjalp denne omtalte fiende, så var dette hjelp i effektiv

handling. Men ifølge «rettsoppgjørets» forutsetninger var det det ikke.

De underlige dommene.

I tillegg til de 90.000 saker som opprinnelig lå til etterforskning, ville man med disse "tyskerarbeidere" ha hatt over 100.000 forrædere til. (Det eksakte tall er ikke tilgjengelig.) I disse mer enn 100.000 tilfeller ville det ikke vært behov for omstendelig etterforskningsarbeid. Men dette enorme tilleggsantall av folk hadde åpenbart ikke visst og ikke forstått det som hvert eneste NS-medlem automatisk ble forutsatt å ha visst og forstått. Heller ikke kan det store antall offentlige tjenestemenn som holdt administrasjonen igang i departementene og på lavere nivå i Quislings tid ha forstått stort av det hele. Det samme gjelder dommere og jurister som sørget for å få satt ut i livet hans lover og bestemmelser. Fra 1945 og utover så man dem igjen, holdende hjulene igang i «rettsoppgjøret». På en eller annen måte syntes de å ha ført sin egen, hemmelige krig mot fienden. En svært hemmelig krig må det ha vært. Som politiembetsmannen som organiserte arrestasjonen og deportasjonen av jødene.

Der var, kort sagt, tallrike kategorier av folk som NS-medlemmene kunne ha ventet å se ved siden av seg i rettssaler, fengsler og leire. De møtte praktisk talt ingen av dem. Man må formodentlig være enige om at det ikke var noen likhet for loven. Det

hele minner mest om den gammeltestamentlige metode med syndebukken som ble pålagt alle folkets synder.

Det sier seg selv at etter en krig og lange okkupasjonsår er det behov for å granske hva som hendte, og av hvem det ble gjort. Der var begått forbrytelser som måtte straffes. Og det var slike på begge sider, hvis man ser nærmere etter. I vårt tilfelle ville det vært gode grunner for et «amnesti» for enhver som ikke hadde forbrutt seg mot våre gode, gamle førkrigslover. Endog i mange av disse tilfeller - men langt fra i alle - ville en viss mildhet ha vært tilrådelig: En av krigens forbannelser er i mange tilfeller at mennesker kommer bort fra den menneskelige adferd som de inntil da hadde utvist. Dette er opplagt mer enn det ville være menneskelig riktig eller mulig å kreve i slike tider som de første etterkrigsår var. Men i det aller minste kunne det storsinn ha vært vist at man viste respekt for motivene til dem som tilhørte den annen side.

Epilog.

En av våre store diktere spurte engang om hvorfor verden skrider så langsomt frem. Jeg er redd for at vi har grunn til å fastslå at i visse henseender har den ikke gått fremover, hverken langsomt eller med noen annen fart. Jeg minnes at i fjerne tider var en av våre store konger - som overvåket skrivningen av sin egen saga - nøye med å få med de ord av dyp respekt som han uttalte i begravelsen til sin hovedfiende, som var falt i slag mot denne samme kongen. Eller i tider nærmere denne den store franskmannen og store anakronismen i vår tid - selv forøvrig en opprører mot sin egen legale Vichy-regjering, men en seirende opprører - som general De Gaulle var, og de generøse ord han viet sine fiender på «Collaboration»-siden. Stille, sier han, gråter Frankrike over grave til «disse store villfarne», som han, fra sitt standpunkt, hadde den fulleste rett til å anse dem som. Det er den soldaterånd som manglet så sørgelig her.

Vår gode Mor Norge har også hatt sine tårer å felle. Hun kunne vært spart for dem hun gråt - og jeg tror; ennå gråter - over denne mangel på storsinn som etterkrigsoppgjøret vidnet så sterkt om. Denne mangel er, slik jeg ser det, den plett som ikke kan viskes bort fra denne del av vår historie.

SLUTT

FRONTKJEMPERBREV SØKES

I forbindelse med min undersøkelse av frontkjempernes posttjeneste (se Folk og Land nr. 1/2-95) er jeg interessert i å kjøpe brev fra norske frivillige. Det er konvoluttene (ikke innholdet) med stempler fra miilitærenhetene som er av interesse. Evt. beskrivelse eller fotokopier, gjerne med prisantydning, bes sendt til

Advokat Karl U. Sanne
"Jounkerscaff"
L-7481 Tuntange
Luxembourg
Telefon: 8352) 63 519

BOKTJENESTEN

Postboks 3239 Elisenberg, 0208 Oslo. Telefonbest.: 22 56 10 34

..... eks. QUISLINGS FORSVARSTALE , heftet	kr. 45,-
..... eks. Odd Melsom: På nasjonal uriaspost	kr. 50,-
..... eks. Odd Melsom: NS og fagorganisasjonen	kr. 50,-
..... eks. Einar Syvertsen: Også dette bør være sagt	kr. 50,-
..... eks. Knut Steenstrup: Dilemma	kr. 75,-
..... eks. A. I. Bru: Her er London	kr. 50,-
..... eks. Per Lie: Sannheten om Telavåg-affæren 1942	kr. 15,-
..... eks. Arne Tellefsen: Når forsvaret forfaller	kr. 25,-
..... eks. Chr. Christensen: Den andre siden	kr. 50,-
..... eks. Arne Stornes: Skrift om vår nære historie	kr. 50,-
..... eks. Sundra Sand: Hva er Kristen Samling?	kr. 5,-
..... eks. Sundra Sand: Noen enindringer fra tiden omkring Vidkun Quislings siste dager	kr. 5,-
..... eks. Dr. jur. Gustav Smedal: Patriotisme og landssvik	kr. 50,-
..... eks. Bjørn Vardaas: Grunnlovsbrudd og retts- oppgjør	kr. 30,-
..... eks. Roald A. Nielsen: "Solbris Ohoi!"	kr. 50,-
..... eks. Anna Kientopf: Det fredsfiendtlige trauma	kr. 50,-
..... eks. Sigurd Senje: Glemt soldat	kr. 75,-
..... eks. Hans Gervik: Refleksjoner etter 50 år	kr. 168,-

Legg til kr. 20,- for forsendelser ved forskudsbetaling til:
Postgiro 0807-5. 15.02.89. Bankgiro 6063.05.00926 eller ved **sjekk**,
i **kotanter** eller **frimerker**. (Ellers porto og oppkravsgebyr.)

I alt bestilles for kr. som betales slik:

Navn:

Adresse:

Postnr.: Sted:

Sommerferie

Redaksjonen og INO-kontoret holder stengt fra 21. juni til 8. august. Vi ønsker lesere og INO-medlemmer en god og styrkende sommer og vel møtt over sommeren.

Redaktørskifte

Undertegnede ansvarlige redaktør fratrer med dette nummer på grunn av andre gjøremål. Jeg takker lesere og medarbeidere for støtte og bidrag gjennom 6 år, og ber om at all denne velvilje følger avisen også i kommende år.

Hakon Warendorph

VENNEGAVER

TIL "FOLK OG LAND"

Vi kvitterer denne gang for
tilsammen kr. 5.095,-.

TAKK FOR FØLGENDE BIDRAG:

M. O., Høvåg	kr. 200,.	S. E. N., Spania	kr. 60,.
H. L., Skodje	kr. 100,.	A. J., Engenes	kr. 100,.
E. G., Finsland	kr. 140,.	E. A.A., Koppang	kr. 100,.
L. F., Oslo	kr. 100,.	F. H., Langhus	kr. 100,.
G. P., Mausund	kr. 200,.	R. S., Oslo	kr. 300,.
B. Aa., Sunde	kr. 100,.	G. L., Vingelen	kr. 300,.
K. A. S., Tangen	kr. 200,.	O. A., Mo i Rana	kr. 100,.
E. G., Rygge	kr. 300,.	M. A., Ålesund	kr. 200,.
J. E. L., Auli	kr. 200,.	J. H., Gjøvik	kr. 300,.
K. S., Vrådal	kr. 100,.	R. J., Oslo	kr. 200,.
O. N., Stockholm	kr. 100,.	O. K., Husøysund	kr. 300,.
S. D., Ski	kr. 300,.	G. W., Tyskland	kr. 45,.
S. K., Sverige	kr. 60,.	O. N., Sverige	kr. 40,.
J. R. Ø., Sarpsborg	kr. 250,.	K. H., Otta	kr. 100,.
K. J. H., Valle	kr. 300,.	P. W., Oslo	kr. 200,.

En statspresidents tale

Den 8. mai i år holdt Frankrikes president Francois Mitterrand en tale under en statsakt i Berlin. Talen ble oversatt til tysk av nyhetsbyrået Reuter. «Forum»/Die Welt», Hamburg gjenga en forkortet versjon av talen. Presidenten sa bl.a., i norsk oversettelse:

«Dette er en av de siste handlinger jeg utfører i mitt embete, og jeg er stolt over at dette skjer her og hos dere. Dette er det minste jeg skylder Tyskland. Tyskland av idag, men også det Tyskland som fra alders tid er uløselig forbundet med Frankrike. Det varte mer enn 1000 år fra de to land erkjente dette som et faktum, til de sluttet seg sammen.

Vi har en lang vei bak oss. Vi må alltid ha klart for seg hvordan det for et halvt århundre siden kom til en oppbygning - eller gjenoppbygning av Europa. Dette er ikke bare et resultat av god vilje, men det har også sammenheng med at tidligere generasjoner hadde byrdene av to verdenskriger å bære.

Jeg tror jeg er en av de få blant dere - og det skal dere være glad for - som har opplevd den annen verdenskrig som soldat. Den 8. mai 1945 var jeg soldat i Paris. Dengang var jeg en ung mann. Kanskje vil dere vite hva jeg tenkte som 28-åring. Først kom det et tapt slag, deretter et vunnet, - mot hvem og hvorfor? Slike spørsmål stilte man seg. Fienden fra igår er i dag vår venn. Er det et nederlag vi feirer? Er det en seier spør jeg; hvilken seier? Det var sannsynligvis en seier for friheten. Det var Europas seier over seg selv. I denne oppfatning er vi alle forenet.

Jeg er kommet til dere for å feire den 8. mai 1945. På samme måte er Tysklands President og Kansler kommet til Paris.

Når jeg tenker på at min ansvarsfulle tid som Frankrikes president snart tar slutt, minnes jeg menn som Schuman, Gasperi og Spaak. Etter den katastrofe de alle hadde gjennomlevd trakk de raskt følgende konklusjon: Fienden av i går er i dag vår venn.

Jeg vil idag avlegge regnskap, uten å ta stilling til om det var en seier eller et nederlag. Jeg satt i fengsel og hadde tapt alt - unntatt mitt navn. Hvordan kunne man bevare håpet, midt i Nazi-Tysklands 1000 årsrike? Jeg beholdt håpet fordi jeg kjente tyskere.

Europapolitikken vil fortsette etter meg på samme måte som vi begynte den. Kanskje vil stilen bli forandret, men til slutt vil nødvendighetene bestemme historien. Det vi har gjort må bli ført videre - og det vil også skje. Jeg gjentar hva jeg sa: Den første felles seier, det er Europas seier over seg selv.

I morgen vil man fortsette arbeidet med det ufullendte verk. Det blir aldri ferdig. Uenighet, rivalisering, kappestrid og mordlyst blir vi aldri ferdig med. Bare se på det som skjer midt i Europa, ikke så langt fra oss. Derfor er det nødvendig at ånden seirer. Ånden som er grunnlagt på kjempenes erfaring. Dette er det siste budskap jeg kan bringe dere.

Herr president! Mine damer og herrer! Det er dette jeg vil si dere; jeg er ikke kommet hit for å feire den seier jeg som franskmann gledet meg over i 1945. Jeg er ikke kommet for å snakke om nederlaget, fordi jeg har vært klar over at det tyske folk har sin styrke, sin dyd og sitt mot. Hos de tyske soldater som hadde så mange falne, bryr jeg meg ikke om hva slags uniform de bar. Heller ikke om ideene som bestemte deres ånd. De var tapre. De ofret sine liv for en dårlig sak, men hvordan de gjorde det er saken uvedkommende. De elsket sitt fedreland - dette må man ha for øye.

Vi skaper Europa, vi elsker våre fedreland. La oss bygge broer mellom fortiden og fremtiden. Da kan vi gi denne fredsånd videre til dem som kommer etter oss.»

Ved John Sand

DE SMÅ MENNS JUBELÅR

Av Guttorm Lien

Dewi Muckerji: «I mine øyne er de såkalte krigsforbryterprosessene i Nürnberg og andre steder, intet annet enn fullførelse av ekkelte hykleri og en utspekulert nederdrekthet og en grenseløs hevntørst, som alltid utmerket de angivelige forsvarere av vestlig sivilisasjon.»

I pressen leser man at nå gjelder det å få tak i krigsforbrytere i Bosnia Hercegovina.

Men hva med Dresden. En norsk Untersturmführer, sjef for et tysk kompani, bærer av det tyske kors i gull, fortalte meg som øyenvitne til raseringen av Dresden: «Bølge på bølge av bombefly la byen i ruiner. Så kom flyene med brannbomber og tvang beboerne opp fra kjellerne. Byen var et inferno av flammer og befolkningen som klarte det stormet mot Elben for om mulig å berge seg der. Men da kom jagerflyene og la elvebreddene under ild». Dagene etterpå var han med på å samle sammen verdens største likhauger. Byen var overfylt av flyktninger som rømte unna de russiske styrker. 250 000 mennesker ble drept der. Nå ser jeg at mediene har sløffet en null. De var neppe dernede!

Flyktningebåter merket med Røde Kors ble senket av russiske ubåter. Engelske rakettfly var også med på morroa. Dette skjedde noen dager før kapitulasjon. 20-30 000 mennesker ble drept.

I Tsjekkoslovakia ble 3 300 000 folketysskere fordrevet fra sine hjem, 250 000 ble pint og drept iflg. Statistisches Bundesamt i Wiesbaden 1958. 500 000 folketysskere på flukt fra østområdene ble drept av tsjekkerne. Den ungarske halvjøde Kovacs beretter ved hjemkomsten fra K.Z. leiren: «I Hitlerske Kz. leirer så jeg ting som jeg trodde at mennesker ikke kunne gjøre med

hverandre. Men da jeg i mai 1945 på hjemturen til Praha, ble overrasket av det tsjekkerske vanvidd, opplevde jeg et inferno av menneskelig usselhet og moralsk bunnnivå, så mitt KI-opphold ble rene rekreasjon i forhold til det. Kvinner og barn ble i levende live overhelt med parafin og tent på. Jeg måtte bare fastslå at hele befolkningen deltok, ikke bare mobben, men elegante kvinner med revolvere og hundepisker. Jeg så høyere embetsmenn sammen med gatemobben forulempe kvinner og gi dem en smertefull død. Jeg frykter en tysk gjenoppvåkning, for det som skjedde med tyskerne er ubeskrivelig.» Kilde A.I. Brus bok: «Holocaust».

Dagsbefaling fra den franske general Juin: «Når dere seirer over fienden, tilhører husene, kvinnene og vinen dere. I 50 timer kan dere gjøre som dere selv vil». Resultat 60 000 kvinner ble voldtatt.

General Sjukovs dagsbefaling; «forsyn dere av de blonde kvinner». Hvor mange titusener av tyske kvinner som ble voldtatt av russiske soldater har vel ingen greie på. Men norske røde kors-søstre ble voldtatt til bevisløshet.

Sammenlign tyske soldaters disiplin og oppførsel med den norske rampens oppførsel ved «frigjøringen» i 1945. Det var nok andre krigsforbrytere enn tyske soldater og høytstående offiserer som skulle vært dømt.

Flygeneralen som raserte Dresden, fikk så vidt jeg husker både høy utmerkelse og statue.

Vi skal heller ikke glemme atombombene som ble sluppet over Japanske byer. Noen hundretusener fikk en øyeblikkelig død, mens andre fikk lide i årevis før de slapp fri. Krigsforbrytelse? Nei de seirende er aldri krigsforbrytere! Man må gi Dewi Muc-

kerji rett, hykleri og nederdrekthet blir det aldri slutt på.

Heller ikke skal vi glemme Knut Hamsun. Det var en niddingsdåd. En snart 90 årig mann blir fratatt sin formue og anbragt på sinnsykeasyl. For å undersøke hans mentale tilstand blir han underkastet smertefulle hjerneundersøkelser. Men han gir svar på tiltale med «Gjen-grodd stier».

Hvor var Kirkens menn? Og alle de andre her i Norge som forsøker å overgå hverandre i fromhet og edelhet? Behandlingen av Hamsun var en skam som Norge aldri vil kunne vaske av seg.

En sa til meg: «All denne fromhet og edelhet synes å være for at man skal kunne sikre seg en plass i himmelen. En himmel av ytters tvilsom eksistens.»

Ja, han er inne på noe der.

Aftenposten 4. mai -95:

At han tør!

Av Christian Wendel

I en stort oppslått artikkel i Aftenposten 28.04. hevder Erik Solheim at Fr.p. ikke er verdig til å delta i frigjøringsfeiringen p.g.a. rasistisk politikk.

Hvis det er noe parti som ikke fortjener å delta i feiringen, er det heller SV.

Det er vår frihet og fred vi feirer, oppnådd etter militær og sivil motstand mot en fremmed inntrenger. En inntrenger som fikk lett adgang p.g.a. politikernes unnfallenhet og manglende forsvarsvilje før 1940.

Er det noe parti som konsekvent har videreført denne politikk etter krigen, er det SF/SV, som ved nær sagt enhver anledning i alle disse årene har motarbeidet Forsvaret og vårt NATO-medlemskap. På den måten har de søkt igjen å legge landet åpent for en gjentagelse av 9. april 1940.

Skal noen ekskluderes, er det disse folkene, som ikke fortjener å være med på feiringen av 8. mai 1945.

Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie

Kontortid: Tirsdag og onsdag kl. 11-15. Telefon: 22 56 10 34.

Adresse: POSTBOKS 3239 ELISENBERG, 0208 OSLO.